

Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (IIB)

Rapport bij het Jaarverslag 2022

2023

Vooraf

Verantwoordingsonderzoek 2022

De Algemene Rekenkamer doet ieder jaar onderzoek naar de verantwoording die ministers in hun jaarverslagen afleggen over hun bestedingen, hun bedrijfsvoering en hun beleid. Dit noemen we het verantwoordingsonderzoek. Onze centrale vragen in dit jaarlijkse verantwoordingsonderzoek zijn:

- Is het geld in het afgelopen jaar ontvangen, besteed en verantwoord volgens de regels?
- Waren de zaken op het departement goed geregeld?
- Heeft het beleid de gewenste resultaten opgeleverd?

Op basis van deze vragen beschrijven wij per begrotingshoofdstuk of de verantwoordelijke ministers hun zaken op orde hebben. Zoals onze wettelijke taak voorschrijft, geven wij daarbij ook oordelen over de financiële informatie, de kwaliteit van de bedrijfsvoering en de totstandkoming van de bedrijfsvoerings- en beleidsinformatie in de jaarverslagen van de ministers. Pas nadat zij de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer bij de rijksrekening en rijkssaldibalans hebben ontvangen, kunnen de Staten-Generaal per begrotingshoofdstuk decharge verlenen aan de verantwoordelijke minister. Bijlage 2 bevat een uitgebreidere toelichting op ons verantwoordingsonderzoek.

Dit rapport heeft betrekking op het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. Onze overige publicaties in het kader van het verantwoordingsonderzoek 2022 vindt u op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2022. Hier vindt u ook ons rapport *Staat van de rijksverantwoording 2022*. Hierin nemen wij de verklaring van goedkeuring van de rijksrekening op. Ook bevat deze publicatie een overkoepelende uiteenzetting over het verantwoordingsonderzoek 2022.

Inhoud

1. Onze conclusies | 4

2. Feiten en cijfers | 6

3. Financiële informatie | 8

3.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau | 9

3.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau | 10

4. Bedrijfsvoering | 11

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering | 11

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering | 12

4.3 Onvolkomenheden | 12

4.4 Opgeloste onvolkomenheden | 13

4.5 Onderzoeksuitkomsten totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie | 15

5. Beleidsresultaten | 16

5.1 Onderzoeksuitkomsten totstandkoming beleidsinformatie | 16

6. Reactie minister | 17

6.1 Reactie minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties | 17

Bijlagen | 19

Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Overige Hoge Colleges van Staat,
Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad 2022 | 19

Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek | 22

1. Onze conclusies

Begrotingshoofdstuk IIB bestaat uit 8 relatief kleine organisaties die elk een zelfstandige positie innemen binnen de rijksoverheid. Voor hun begroting en verantwoording moeten zij zich houden aan de eisen die horen bij hun wettelijke taak en aan de eisen uit de Comptabiliteitswet. In het financieel beheer van de organisaties zien wij verbeteringen.

Informatiebeveiliging bijna overal op orde

Ministeries in Nederland moeten voor hun informatiebeveiliging voldoen aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Deze normen gelden niet voor de Overige Hoge Colleges van Staat en de Kiesraad, maar zij hebben wel de ambitie om hieraan te voldoen. De Raad van State en de Algemene Rekenkamer hebben hun informatiebeveiliging in 2022 op orde gebracht. De onvolkomenheden zijn bij deze 2 organisaties opgelost.

Informatiebeveiliging Nationale ombudsman beperkt verbeterd

De Nationale ombudsman heeft in 2022 beperkte voortgang laten zien in de informatiebeveiliging. De risico's van informatiebeveiliging worden nog onvoldoende beheerst. Daarom handhaven wij de onvolkomenheid en vragen hier aandacht voor van de Nationale ombudsman.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2022 van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

Onvolkomenheden bij de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

Bestaande onvolkomenheid	2019	2020	2021	2022	
1. Informatiebeveiliging Nationale ombudsman	✗	✗	✗	✗	
Opgeloste onvolkomenheden					
2. Informatiebeveiliging Raad van State	✗	✗	✗	✓	
3. Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer		✗	✗	✓	

✗ Onvolkomenheid

✗ Ernstige onvolkomenheid

✓ Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

▶ Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

|| Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

Verder in het rapport

- Hoofdstuk 2 Feiten en cijfers
- Hoofdstuk 3 Financiële informatie
- Hoofdstuk 4 Bedrijfsvoering
- Hoofdstuk 5 Beleidsresultaten
- Hoofdstuk 6 Reactie minister

2. Feiten en cijfers

Begrotingshoofdstuk IIB heeft betrekking op 4 Hoge Colleges van Staat. Het gaat om:

- de Raad van State;
- de Algemene Rekenkamer;
- de Nationale ombudsman;
- de Kanselarij der Nederlandse Orden.

Nederland kent nog 2 Hoge Colleges van Staat: de Eerste Kamer en Tweede Kamer, samen de Staten-Generaal. Zij hebben een eigen hoofdstuk in de rijksbegroting: hoofdstuk IIA. Daarom worden de 4 bovengenoemde organisaties in hoofdstuk IIB aangeduid als 'Overige Hoge Colleges van Staat'.

Hoofdstuk IIB heeft naast de Overige Hoge Colleges van Staat ook betrekking op 3 Kabinetten en de Kiesraad:

- het Kabinet van de Gouverneur van Aruba;
- het Kabinet van de Gouverneur van Curaçao;
- het Kabinet van de Gouverneur van Sint-Maarten;
- de Kiesraad.

De Hoge Colleges van Staat, de Kabinetten en de Kiesraad hebben elk een specifieke positie in ons staatsbestel en zij functioneren in een eigen (grond)wettelijke en bestuurlijke context. De genoemde organisaties zijn belast met het begrotingsbeheer, het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en de daartoe gevoerde administraties voor hun deel van de begroting. De genoemde organisaties voeren zelf het beheer over hun begrotingsdeel, ook al is de minister van Binnenlandse Zaken en

Koninkrijksrelaties op grond van artikel 4.4 van de Comptabiliteitswet 2016 verantwoordelijk voor het beheer van de begroting van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad als geheel. Over de inhoud van dat beheer bestaan afspraken met de minister, waarin recht wordt gedaan aan hun staatsrechtelijke positie. De uitgaven per organisatie zijn gering vergeleken met het geheel van uitgaven op de rijksbegroting.

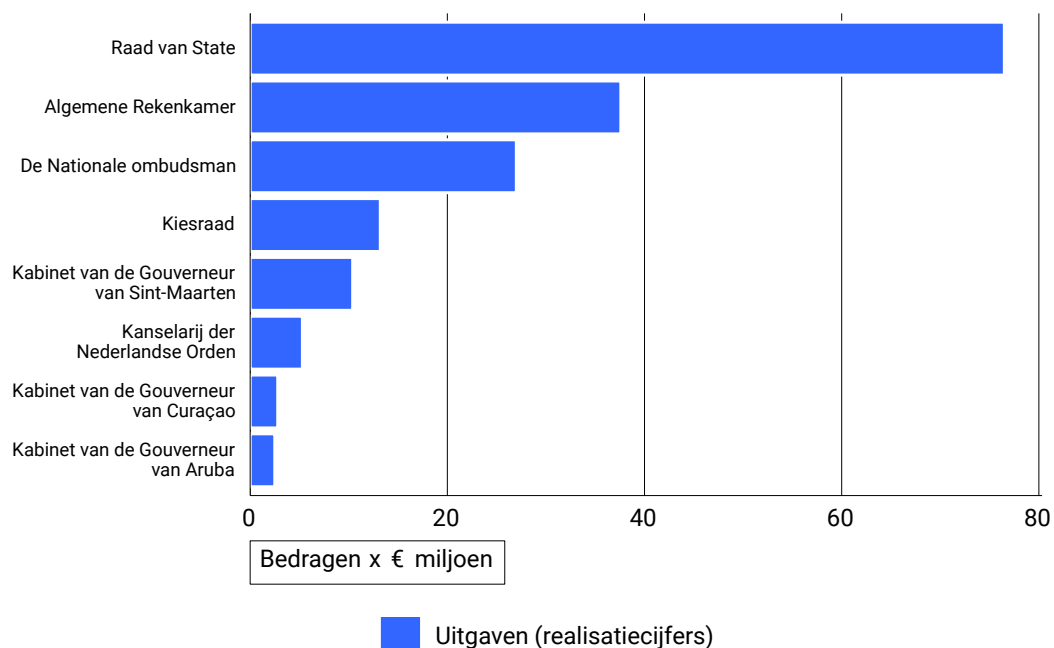
De Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad hebben in 2022 € 175 miljoen uitgegeven. Dit is 0,1% van de totale rijksuitgaven over 2022. Daarnaast zijn zij verplichtingen aangegaan voor € 191 miljoen. De ontvangsten bedroegen € 6 miljoen.

Tabel 1 De Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (IIB) in miljoenen € en aantallen fte's

	2020	2021	2022
Verplichtingen	149	150	191
Uitgaven	143	147	175
Ontvangsten	6	6	6
Fte's	984	1.012	1.075

Figuur 1 Uitgaven Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad in 2022

Het grootste bedrag van de begroting gaat naar de Raad van State

3.

Financiële informatie

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

We geven oordelen over zowel de rechtmatigheid als de betrouwbaarheid en ordelijkheid van de financiële verantwoordingsinformatie. Een financiële transactie, zoals een uitgave, is rechtmatig als deze voldoet aan relevante Nederlandse en Europese regelgeving. Voldoet een uitgave niet aan deze regelgeving, dan is de uitgave onrechtmatig. De rechtmatigheid van een uitgave is onzeker als onduidelijk is of een uitgave voldoet aan deze regelgeving.

Financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag is betrouwbaar als deze overeenkomt met de werkelijk aangegane verplichtingen, uitgaven en ontvangsten. Ordelijk wil zeggen dat de informatie op een beheerste wijze tot stand is gekomen.

We geven onze oordelen in § 3.1 op totaalniveau van het *Jaarverslag 2022* en in § 3.2 op artikelniveau. We sluiten hiermee aan op het budgetrecht van het parlement.

Hieronder geven we ons oordeel weer.

Financieel oordeel bij het Jaarverslag 2022 van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad voldoet op totaalniveau aan de daaraan te stellen eisen, zoals opgenomen in de Comptabiliteitswet 2016 en de Rijksbegrotingsvoorschriften.

3.1 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op totaalniveau.

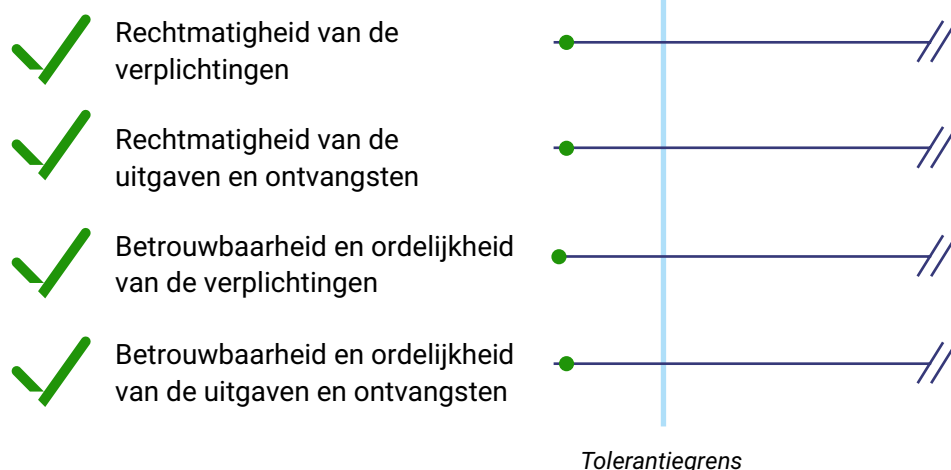
De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad:

- is op totaalniveau rechtmatig;
- is op totaalniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

Wij geven dit oordeel onder het voorbehoud dat de Staten-Generaal goedkeuring zullen verlenen aan de slotverschillen waarin alle geraamde uitgaven, verplichtingen en ontvangsten uit de begroting van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad (IIB) in overeenstemming zijn gebracht met de uiteindelijk gerealiseerde bedragen.

De volgende figuur maakt duidelijk bij welke financiële stromen wel of geen sprake is van overschrijding van de tolerantiegrens (rood respectievelijk groen bolletje). Gedetailleerde informatie over de geconstateerde fouten en onzekerheden in de verplichtingen en in de uitgaven en ontvangsten staat in afzonderlijke overzichten in bijlage 1.

Op totaalniveau

Voorbehoud slotverschillen – nog door de Staten-Generaal te autoriseren budgetten

Het bedrag aan verplichtingen dat in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad is opgenomen omvat € 1,9 miljoen aan overschrijdingen op de begrotingsartikelen 2 en 8. Het bedrag aan uitgaven omvat € 0,9 miljoen aan overschrijdingen op het begrotingsartikel 8. Gaan de Staten-Generaal niet akkoord met de daarmee samenhangende slotverschillen, dan moeten wij onze oordelen over de financiële verantwoordingsinformatie mogelijk herzien.

3.2 Oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de financiële verantwoordingsinformatie op artikelniveau.

De financiële verantwoordingsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad:

- is op artikelniveau rechtmatig;
- is op artikelniveau betrouwbaar en ordelijk en voldoet aan de regels voor het inrichten van de jaarverslagen.

4.

Bedrijfsvoering

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van ons onderzoek naar de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad. We beschrijven kort in hoeverre de situatie is veranderd vergeleken met 2021 (§ 4.1). Aansluitend geven we een oordeel over de door ons onderzochte onderdelen van de bedrijfsvoering (§ 4.2). In de daaropvolgende paragrafen beschrijven we de (opgeloste) onvolkomenheden meer in detail en bespreken we belangrijke risico's en aandachtspunten. We sluiten dit hoofdstuk af met de uitkomsten van ons onderzoek naar de totstandkoming van de informatie over de bedrijfsvoering die de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in het *Jaarverslag 2022* verstrekt (§ 4.5).

4.1 Ontwikkelingen in de bedrijfsvoering

In het verantwoordingsonderzoek 2021 hebben wij gezien dat de verschillende organisaties het financieel beheer hadden verbeterd. Ook op het gebied van het inkoopbeheer hadden de organisaties stappen gezet om dit verder te professionaliseren. We benadrukten dat het van belang blijft dat zij deze verbeteringen blijven voortzetten en vasthouden. In 2022 hebben wij gezien dat dit inderdaad gebeurt. We hebben geen bijzonderheden aangetroffen in het financieel beheer.

4.2 Oordeel over de bedrijfsvoering

In deze paragraaf geven wij ons oordeel over de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

De onderdelen van de bedrijfsvoering van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad die wij hebben onderzocht voldeden in 2022 aan de gestelde eisen, met uitzondering van 1 onvolkomenheid.

Onvolkomenheden bij de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad

Bestaande onvolkomenheid	2019	2020	2021	2022	
1. Informatiebeveiliging Nationale ombudsman	✗	✗	✗	✗	
Opgeloste onvolkomenheden					
2. Informatiebeveiliging Raad van State	✗	✗	✗	✓	
3. Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer		✗	✗	✓	

✗ Onvolkomenheid

✗ Ernstige onvolkomenheid

✓ Opgelost: de maatregelen die zijn uitgevoerd om de onvolkomenheid op te lossen, werken

▶ Er is in het afgelopen jaar ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

|| Er is in het afgelopen jaar weinig/geen ontwikkeling aangetoond in het oplossen van de onvolkomenheid

4.3 Onvolkomenheden

4.3.1 Informatiebeveiliging

Met informatiebeveiliging beschermen overheidsorganisaties hun bedrijfsvoering tegen digitale dreigingen als ransomware-aanvallen van criminelen. Sommige landen proberen Nederland met digitale middelen te bespioneren, te beïnvloeden of in het ergste geval te saboteren. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid geeft bij het jaarlijkse Cybersecuritybeeld Nederland over 2022 aan dat het is niet zozeer de vraag is óf overheden worden aangevallen, maar wanneer.

We onderzoeken informatiebeveiliging sinds enkele jaren op basis van normen die volgen uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). Ministeries in Nederland moeten voor hun informatiebeveiliging voldoen aan de BIO. De BIO is formeel gezien niet van toepassing op de Hoge Colleges van Staat. Alle Hoge Colleges van Staat hebben echter de ambitie uitgesproken er wel aan te voldoen. Wij ondersteunen deze

ambitie en doen daarom onderzoek naar de informatiebeveiliging bij de colleges, op dezelfde manier als wij dat doen bij de ministeries.

4.3.2 Beperkte verbetering informatiebeveiliging Nationale ombudsman

De Nationale ombudsman heeft in 2022 weinig voortgang geboekt op het gebied van informatiebeveiliging. We handhaven daarom de onvolkomenheid.

Sinds het verantwoordingsonderzoek 2019 beoordeelden wij de informatiebeveiliging bij de Nationale ombudsman als een onvolkomenheid. Vorig jaar concludeerden we dat de organisatie de informatiebeveiliging bijna op orde had.

Weinig voortgang bij risicomanagement

In 2022 wilde de Nationale ombudsman het risicomanagement voor informatiebeveiliging in praktijk brengen. Maar het aantal daarvoor uitgevoerde risicoanalyses was in 2022 beperkt. De risico's bij de informatiebeveiliging zijn nog niet voor alle belangrijke IT-systemen in beeld. Dat beeld is wel nodig om gerichte maatregelen te nemen voor de grootste risico's.

De geringe voortgang in 2022 is deels te verklaren door een organisatie-ontwikkeltraject en het vertrek van de chief information security officer (CISO). Daardoor kon de Nationale ombudsman niet op tijd beginnen met de geplande risicoanalyses. Aan het einde van het jaar heeft de Nationale ombudsman stappen gezet om het risicomanagementbeleid in praktijk te brengen.

Nationale ombudsman moet risicomanagement verder in de praktijk brengen

We moedigen de Nationale ombudsman aan om de draad op te pakken en in 2023 het risicomanagementbeleid verder in praktijk te brengen door risicoanalyses voor alle belangrijke IT-systemen te doen. In afwachting hiervan handhaven wij de onvolkomenheid.

4.4 Opgeloste onvolkomenheden

4.4.1 Onvolkomenheid informatiebeveiliging Raad van State opgelost

De Raad van State heeft in 2022 de informatiebeveiliging verder verbeterd. De organisatie beheerste daardoor belangrijke risico's op het gebied van informatiebeveiliging en daarmee is de onvolkomenheid opgelost.

Sinds het verantwoordingsonderzoek 2019 beoordeelden wij de informatiebeveiliging bij de Raad van State als een onvolkomenheid. Vorig jaar constateerden we dat de Raad van State de problemen planmatig aanpakte en voortgang boekte.

Raad van State voerde in 2022 verdere verbeteringen door

In 2022 boekte de Raad van State belangrijke voortgang bij het risicomanagement voor informatiebeveiliging. De Raad van State maakte een risico-inschatting voor de gebruikte IT-systemen en processen. De risico's en de maatregelen om die risico's te beperken zijn opgenomen in een risicoregister. De bestuursraad van de Raad van State wordt op de hoogte gehouden van de belangrijkste risico's. De Raad van State kon hierdoor in 2022 sturen op belangrijke informatiebeveiligingsrisico's.

Raad van State beheerst risico's, blijvende aandacht nodig

Voor een deel van de risico's moet de Raad van State nog maatregelen opstellen om deze te beperken. Ook is de uitvoering van sommige maatregelen nog niet ingepland. Het zal aandacht van de Raad van State blijven vragen om maatregelen vast te stellen, in te plannen en uit te voeren. We oordelen positief over de voortgang die de Raad van State in 2022 boekte, heffen de onvolkomenheid op en moedigen de organisatie aan om door te gaan op de ingeslagen weg.

4.4.2 Informatiebeveiliging Algemene Rekenkamer op orde

De Algemene Rekenkamer voldeed in 2022 aan alle 12 normen die wij toetsen in het onderzoek naar informatiebeveiliging. Dat blijkt uit de rapportage van de externe auditor. De onvolkomenheid is opgelost.

Voor ons onderzoek bij de Algemene Rekenkamer maken wij gebruik van een onafhankelijke, externe auditor. Deze auditor gebruikt dezelfde normen die de Algemene Rekenkamer gebruikt om de ministeries en andere Hoge Colleges van Staat te controleren. Op grond van de onderzoeksresultaten van een externe auditor beoordeelden we de informatiebeveiliging bij de Algemene Rekenkamer sinds 2020 als onvolkomenheid. Vorig jaar zagen we dat de organisatie de risico's van informatiebeveiliging al beter beheerste.

4.5 Onderzoeksuitkomsten totstandkoming bedrijfsvoeringsinformatie

Wij hebben ook de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag onderzocht.

Wij hebben onderzocht of de bedrijfsvoeringsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad betrouwbaar tot stand is gekomen. In deze paragraaf beschrijven we onze feitelijke bevindingen zonder conclusie. Over de betrouwbare totstandkoming hebben wij de volgende bevinding: wij vragen aandacht voor een zorgvuldig proces bij de totstandkoming van de bedrijfsvoeringinformatie bij de organisaties zelf alsook bij het ministerie van BZK die deze organisaties daarin ondersteunt. Dit betreft vooral de vaststelling of de bedrijfsvoeringsparagraaf alle relevante onderdelen bevat.

Wij hebben ook onderzocht of de bedrijfsvoeringsinformatie in strijd is met de financiële verantwoordingsinformatie. Wij stellen vast dat de bedrijfsvoeringsinformatie niet in strijd is met de financiële verantwoordingsinformatie.

5.

Beleidsresultaten

In dit hoofdstuk bespreken we de uitkomsten van ons onderzoek naar de totstandkoming van de beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

5.1 Onderzoeksuitkomsten totstandkoming beleidsinformatie

Wij hebben onderzocht of de beleidsinformatie in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad betrouwbaar tot stand is gekomen. In deze paragraaf beschrijven we onze feitelijke bevindingen zonder conclusie. Over de betrouwbare totstandkoming hebben wij geen bevindingen.

Wij hebben ook onderzocht of de beleidsinformatie in strijd is met de financiële verantwoordingsinformatie. Wij stellen vast dat de beleidsinformatie niet in strijd is met de financiële verantwoordingsinformatie.

6.

Reactie minister

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft op 26 april 2023 gereageerd op ons conceptrapport. Hieronder geven we haar reactie weer. De reactie van de minister geeft ons geen aanleiding tot een nawoord.

6.1 Reactie minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties schrijft:

“Met belangstelling heb ik kennisgenomen van uw conceptrapport bij het jaarverslag 2022 van hoofdstuk IIB van de rijksbegroting. Het doet mij deugd dat het aantal onvolkomenheden op dit hoofdstuk is afgenomen. Hierbij ontvangt u mijn reactie op deze resultaten van het Verantwoordingsonderzoek 2022, mede namens de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

Naar aanleiding van uw onderzoek ben ik in overleg getreden met de colleges. Zij kunnen zich vinden in uw conclusies. Hieronder ga ik graag in op de onvolkomenheid bij de Nationale ombudsman. Daarnaast wil ik nog aandacht vragen voor de Baseline Informatiebeveiliging Overheid bij de Algemene Rekenkamer, de huisvesting van het Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten en mijn beheersmatige rol bij de totstandkoming van het jaarverslag.

Onvolkomenheden

Nationale ombudsman – Informatiebeveiliging

De Nationale ombudsman heeft mij laten weten in 2022 enige voortgang geboekt te hebben met het in de praktijk brengen van het risicomanagement voor informatie-beveiliging. De gerealiseerde voortgang is minder geweest dan was beoogd voor 2022. U constateert dit ook en dat dit mede komt door een organisatie-ontwikkeltraject en het vertrek van de CISO. De opgelopen vertraging en de oorzaken daarachter worden door de Nationale ombudsman ook onderkend. In het verantwoordingsonderzoek moedigt u de Nationale ombudsman aan om de draad weer verder op te pakken. De oorzaken achter de vertraging die afgelopen jaar is opgelopen zijn inmiddels geen remmende factor meer. De Nationale ombudsman wil in 2023 het risicomanagement-beleid verder in de praktijk brengen door risicoanalyses voor alle belangrijke IT-systemen uit te voeren.

Bedrijfsvoering

Algemene Rekenkamer

De inspanningen van de Algemene Rekenkamer om aan de Baseline Informatie-beveiliging Overheid (BIO) te voldoen hebben effect gehad. Zowel de externe auditor als de Algemene Rekenkamer stellen vast dat er geen tekortkomingen meer zijn op de 12 Key-controls.

Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten

Een bijzonder aspect uit 2022 betreft de realisatie van een duurzame en structurele oplossing voor de huisvestingssituatie van het Kabinet en het ontbreken van een ambtswoning voor de Gouverneur. In zeer korte tijd is er door het Kabinet zowel een ambtswoning aangekocht als een nieuw kantoorpand. Beide zaken dragen significant bij aan verdere verbetering van de bedrijfsvoering van het Kabinet van de Gouverneur van Sint Maarten.

Bedrijfsvoeringinformatie

In uw onderzoek vraagt u aandacht voor een zorgvuldig proces bij de totstandkoming van de bedrijfsvoeringinformatie. Dat betreft met name het vaststellen van het benoemen van alle relevante onderdelen. Met de colleges zijn beheersafspraken gemaakt waarin ik de begrotingen “op afstand” beheer. Het komen tot een jaar-verslag, de rolduiding in het proces en het tijdspad daarnaartoe zijn onderdeel van deze afspraken. Ik blijf met de colleges in gesprek om dit proces zorgvuldig te laten verlopen.”

Bijlagen

Bijlage 1 Overzicht fouten en onzekerheden Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad 2022

Deze bijlage bevat een infographic met daarin de geconstateerde fouten en onzekerheden op totaalniveau en op artikelniveau. Op deze gegevens baseren wij ons oordeel over de verplichtingen en de uitgaven en ontvangsten in het *Jaarverslag 2022* van de Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.

Op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2022 staat een overzicht van alle gecontroleerde bedragen en fouten en onzekerheden die we aantreffen in:

- verplichtingen;
- uitgaven en ontvangsten;
- saldibalans;
- afgerekende voorschotten;
- baten-lastenagentschappen.

De infographic laat ons oordeel zien op 2 criteria: *rechtmatigheid* en *betrouwbaarheid en ordelijkheid*. De figuur heeft de volgende onderdelen:

- Bovenaan staat de weergave van de fouten en onzekerheden op het totaal van de verantwoordingsstaat.

- Daarna volgen de begrotingsartikelen waarin het hoogste percentage fouten en onzekerheden is geconstateerd. Begrotingsartikelen waarin wij geen fouten en onzekerheden hebben geconstateerd, zijn niet in de infographic opgenomen. Naast het verantwoorde totaalbedrag per begroting staat het totaalbedrag per begrotingsartikel.
- De verticale oranje streep geeft de tolerantiegrens aan.
- De lichtblauwe balk illustreert de relatieve financiële omvang van het begrotingsartikel ten opzichte van het totaalbedrag per begroting.

Hoge Colleges van Staat (IIB)

Verplichtingen
Bedragen x € 1.000

Rechtmatigheid (RM)
Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

Verantwoord bedrag

● Fout en onzekerheid | Tolerantiegrens

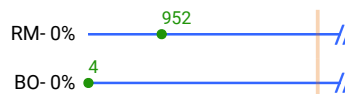
Totaal

191.142
19.114 tolerantiegrens

3. de Nationale ombudsman

29.717
2.972 tolerantiegrens

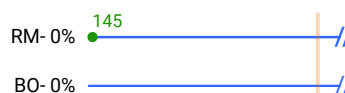
9. Kiesraad

25.354
2.535 tolerantiegrens

1. Raad van State

75.528
7.553 tolerantiegrens

Hoge Colleges van Staat (IIB)

Uitgaven en ontvangsten
Bedragen x € 1.000

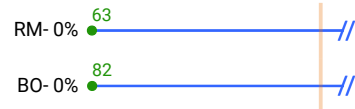
Rechtmatigheid (RM)
Betrouwbaarheid en ordelijkheid (BO)

Verantwoord bedrag

• Fout en onzekerheid | Tolerantiegrens

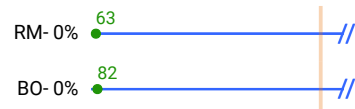
Totaal

181.690
18.169 tolerantiegrens

3. de Nationale ombudsman

29.940
2.994 tolerantiegrens

Bijlage 2 Over het verantwoordingsonderzoek

In ons jaarlijkse verantwoordingsonderzoek beoordelen wij de jaarverslagen die de ministers op Verantwoordingsdag aanbieden aan de Staten-Generaal. Wij onderzoeken ook per begrotingsjaar de bedrijfsvoering en beleidsresultaten van de ministeries.

Wij voeren ons onderzoek uit op basis van de internationale principes en standaarden voor rekenkamers (International Standards of Supreme Audit Institutions, ISSAI's) die onderdeel zijn van de INTOSAI Framework of Professional Pronouncements (IFPP; zie <https://www.issai.org>). We houden daarbij rekening met het controlebestel waarin ook de Auditdienst Rijk (ADR) als intern controleur het jaarverslag certificeert. Voor haar oordeel maakt de Algemene Rekenkamer daarom zoveel mogelijk gebruik van de resultaten van de werkzaamheden van de ADR volgens de Comptabiliteitswet 2016.

Ons kwaliteitssysteem vereist dat wij onafhankelijk, integer en deskundig zijn, gedegen onderzoek doen, onze oordelen goed onderbouwen met feiten en daarover helder rapporteren. We waarborgen de kwaliteit van onze onderzoeksrapporten op verschillende manieren, onder andere door interne kwaliteitstoetsen uit te voeren.

Deze bijlage beschrijft kort de manier waarop wij ons verantwoordingsonderzoek uitvoeren. Een uitgebreide methodologische verantwoording staat op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2022.

Financiële informatie

De financiële verantwoordingsinformatie die wij onderzoeken bestaat uit de rijksrekening en de rijkssaldibalans uit het Financieel Jaarverslag van het Rijk, en de jaarverslagen van de ministeries (artikel 7.12 CW 2016, 1e lid onder c). De minister van Financiën is verantwoordelijk voor het opmaken van het Financieel Jaarverslag van het Rijk (artikel 2.29 CW 2016, 3e lid).

Wij onderzoeken of:

- de financiële verantwoordingsinformatie in de rijksrekening en de rijkssaldibalans aansluit op de financiële verantwoordingsinformatie in de verantwoordingsstaten en de saldibalansen in de jaarverslagen van de ministeries (artikel 3.8 CW 2016, 2e lid);
- de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen van de ministeries aan de wettelijke eisen voldoet.

Op basis van ons onderzoek geven wij een verklaring van goedkeuring bij de rijksrekening en de rijkssaldibalans (artikel 7.14 CW 2016, 2e lid). Deze verklaring is een voorwaarde voor de Staten-Generaal om, aan de hand van het betreffende jaarverslag, goedkeuring te kunnen verlenen aan de minister voor het gevoerde financieel beheer (artikel 2.40 CW 2016, 2e lid).

De verklaring van goedkeuring nemen wij op in ons rapport *Staat van de rijksverantwoording*. Hierin geven wij een beschouwing over het jaar dat is onderzocht. Onze financiële oordelen zijn bestuurlijke oordelen van het college van de Algemene Rekenkamer en geen controleverklaring zoals een accountant afgeeft. Wij kunnen bij onze verklaring een aantekening plaatsen als wij bezwaar hebben gemaakt tegen het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering of de verantwoording daarover en dat bezwaar handhaven (artikel 7.22 CW 2016, 6e lid).

Wij onderzoeken de jaarverslagen van de ministeries. De inhoud van de jaarverslagen is uitgewerkt in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften. De minister is verantwoordelijk voor het opstellen van het jaarverslag (artikel 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of de financiële verantwoordingsinformatie voldoet aan de normen van rechtmatigheid, betrouwbaarheid en ordelijkheid. Ook onderzoeken we of de jaarverslagen op de juiste manier zijn ingericht (artikel 3.8 CW 2016, 1e lid).

Voor de normen voor onderzoek naar financiële informatie (financial audit) sluiten de ISSAI's aan bij de internationale controlestandaarden: de International Standards of Auditing (ISA). Deze standaarden stellen gedetailleerde eisen aan de planning en uitvoering van een controle en aan de rapportage daarover. Wij passen de ISSAI's toe, rekening houdend met de comptabele regelgeving en de inrichting van het Nederlandse controlebestel. Dit geldt met name voor de toepassing van de standaarden voor de formulering van financiële oordelen en voor het gebruikmaken van de certificerende auditwerkzaamheden uitgevoerd door de interne auditdienst ADR.

De ADR controleert alle jaarverslagen van de ministeries, fondsen en overige begrotingshoofdstukken en geeft hierover afzonderlijke controleverklaringen af. Om het controlebestel zo doelmatig mogelijk in te richten en dubbele controlelasten te voorkomen, maken wij zoveel mogelijk gebruik van de controlewerkzaamheden van de ADR. Op basis van risicoanalyse bepalen wij wat we toetsen en stellen daarmee vast of de controlewerkzaamheden van de ADR goed zijn uitgevoerd en of de bevindingen hebben geleid tot de juiste oordelen. Daartoe reviewen wij de controle door de ADR

en voeren wij aanvullende eigen controles uit. Daarnaast liggen onze opdracht en de formulering van ons oordeel vast in de Comptabiliteitswet.

Wij leggen onze bevindingen en conclusies uit het onderzoek vast in een rapport per jaarverslag (artikel 7.14 CW 2016, 1e lid). De Algemene Rekenkamer geeft bestuurlijke oordelen over de betrouwbaarheid, ordelijkheid en rechtmatigheid op totaalniveau en op artikelniveau.

Belangrijke fouten en onzekerheden lichten wij toe als uitzondering bij ons oordeel. Een fout of onzekerheid kan om 2 redenen belangrijk zijn:

- op grond van de financiële omvang, als de fout of onzekerheid hoger is dan de tolerantiegrens;
- op grond van de aard van de fout, los van de financiële omvang.

Deze fouten en onzekerheden nemen wij op in een toelichtende paragraaf bij ons oordeel.

Bedrijfsvoering

De minister is verantwoordelijk voor:

- de bedrijfsvoering van het ministerie;
- periodiek onderzoek van de doeltreffendheid en doelmatigheid van die bedrijfsvoering;
- het begrotingsbeheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het financieel beheer en de daartoe gevoerde administraties;
- het materieelbeheer voor zover dat betrekking heeft op roerende zaken, en de daartoe gevoerde administraties (artikel 4.1 CW 2016, 2e lid);
- het opstellen van het jaarverslag (artikel 2.29 CW 2016, 2e lid).

Wij onderzoeken of:

- het begrotingsbeheer ordelijk en controleerbaar is (artikel 3.2 CW 2016);
- het financieel beheer doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (artikel 3.2 CW 2016);
- het verwerven, beheren en afstoten van materieel doelmatig, rechtmatig, ordelijk en controleerbaar is (artikel 3.4 CW 2016);
- de financiële administratie betrouwbaar en controleerbaar wordt ingericht en gevoerd (artikel 3.5 CW 2016);
- de overige onderdelen van de bedrijfsvoering, zoals informatiebeveiliging, IT-beheer, management control, sturing en toezicht, voldoen aan de daaraan te stellen eisen;

- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over de bedrijfsvoering voldoet aan de norm van betrouwbare totstandkoming, en of deze niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (artikel 3.9 CW 2016).

De eisen waaraan de bedrijfsvoering moet voldoen, zijn uitgewerkt in lagere regelgeving en/of opgenomen in beoordelingskaders die de Algemene Rekenkamer of andere organisaties hebben opgesteld. Waar dat van belang is, vermelden wij het normenkader dat wij hebben gehanteerd.

Het normenkader voor het verantwoordingsonderzoek naar de informatiebeveiliging komt voort uit de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO). De BIO bevat maatregelen om informatiebeveiligingsrisico's te beheersen. We toetsen een selectie van deze beheersingsmaatregelen binnen 4 aandachtsgebieden: beleid, organisatie, risicomanagement en incidentmanagement. We toetsen zowel de beschreven procedures en verantwoordelijkheidsverdeling op papier, als de werking daarvan in de praktijk. Ons oordeel baseren we op de effectiviteit van de beheersmaatregelen, de ernst van de bevinding per beheersmaatregel, en de opvolging van eerdere aanbevelingen.

Wij onderzoeken niet ieder jaar alle onderdelen van de bedrijfsvoering. In plaats daarvan maken we een selectie op basis van risicoanalyse en periodiciteit. Als wij in ons onderzoek tekortkomingen constateren in de bedrijfsvoering, vermelden wij deze. Wij spreken dan van (ernstige) onvolkomenheden. In onze rapporten geven we niet alleen informatie over de onvolkomenheden, maar ook over belangrijke risico's en aandachtspunten.

Daarnaast vermelden we in onze rapporten de uitkomsten van ons onderzoek naar de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie in het jaarverslag. We onderzoeken of deze informatie betrouwbaar tot stand is gekomen. Daarbij kijken we vooral naar het proces en minder naar de informatie zelf.

Het jaarverslagonderdeel dat we hiervoor hebben onderzocht is de uiteenzetting over de bedrijfsvoering (namelijk: uitzonderingsrapportage voor 4 verplichte onderdelen, rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen en belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering). Verder geven wij in ons verantwoordingsonderzoek aan of de bedrijfsvoeringsinformatie al dan niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie. Op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2022 staat welke werkzaamheden wij hebben uitgevoerd voor ons onderzoek naar de totstandkoming van de bedrijfsvoeringsinformatie.

Beleidsresultaten

De minister is verantwoordelijk voor:

- ontwikkeling, vaststelling en uitvoering van het beleid (artikel 3.1 CW 2016);
- toezicht op de uitvoering van het beleid;
- periodiek onderzoek van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleid;
- de in de begroting opgenomen informatie;
- de in het jaarverslag opgenomen informatie (artikel 4.1 CW 2016).

Wij onderzoeken of:

- het beleid doeltreffend en doelmatig is (artikel 7.16 CW 2016);
- de niet-financiële verantwoordingsinformatie in het jaarverslag over het beleid voldoet aan de norm van betrouwbare totstandkoming en of deze niet strijdig is met de financiële verantwoordingsinformatie (artikel 3.9 CW 2016).

In ons onderzoek gaat het vooral om de vraag of de burger waar voor zijn geld krijgt en of de ministers het parlement hierover voldoende informeren. Wij selecteren de beleidsterreinen voor onze onderzoeken op basis van risicoanalyse en maatschappelijke relevantie.

Naast ons onderzoek naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid, vermelden we in het verantwoordingsonderzoek de uitkomsten over de totstandkoming van de beleidsinformatie in het jaarverslag. We onderzoeken of deze informatie betrouwbaar tot stand is gekomen. Daarbij kijken we vooral naar het proces en minder naar de informatie zelf. We hebben hiervoor deze onderdelen in het jaarverslag onderzocht:

- het niet-financiële deel van de toelichting bij de diverse begrotingsartikelen;
- de uiteenzetting over het gevoerde beleid (beleidsverslag);
- de verplichte bijlagen.

Verder geven wij in ons verantwoordingsonderzoek aan of de beleidsinformatie al dan niet in strijd is met de financiële verantwoordingsinformatie.

Op www.rekenkamer.nl/verantwoordingsonderzoek-2022 staat welke werkzaamheden wij hebben uitgevoerd voor ons onderzoek naar de totstandkoming van de beleidsinformatie.

Algemene Rekenkamer

Postbus 20015

2500 EA Den Haag

070 342 44 00

voorlichting@rekenkamer.nl

www.rekenkamer.nl

De tekst in dit document is
vastgesteld op 3 mei 2023.

Dit document is op 17 mei 2023
aangeboden aan de
Tweede Kamer.

Den Haag, mei 2023